

До Спеціалізованої вченої ради Д 64.820.05
Українського державного університету
залізничного транспорту

ВІДГУК

опонента доктора економічних наук, професора

МНИХ ОЛЬГИ БОГДАНІВНИ

на дисертаційну роботу **КРАМАРЕНКО АННИ ОЛЕКСАНДРІВНИ**
«Формування суспільно-інклюзивної цінності бізнесу на засадах
наукоорієнтованого підприємництва»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

1. Актуальність теми дослідження

Сучасний світ перебуває у фазі глибинних трансформацій, що охоплюють економічну, соціальну та технологічну сфери. Глобалізація, цифровізація та інтенсивний розвиток інноваційних технологій формують нові правила функціонування економіки, де ключовим ресурсом стають знання та здатність до їх ефективної комерціалізації. Разом з цим посилюються і виклики, пов'язані з наростанням соціальної нерівності, загостренням екологічних проблем та виникненням технологічних розривів між країнами і регіонами. Це зумовлює необхідність пошуку нових моделей розвитку, які б поєднували економічну результативність із соціальною відповідальністю та екологічною стійкістю.

З огляду на такі процеси у світовій практиці дедалі більшої ваги набуває концепція сталого зростання, що передбачає інтеграцію бізнесу, науки та суспільства у спільний процес творення інновацій. Від підприємницьких структур очікується не лише створення економічної вартості, але й формування суспільно-інклюзивної цінності, яка сприяє зменшенню соціальних дисбалансів, підтримці екологічної рівноваги та розвитку людського потенціалу.

Особливої значущості ці процеси набувають і для України в аспекті інтеграції до світової економічної та інноваційної екосистеми. Однак, вітчизняні підприємства поки що обмежено використовують дослідницький потенціал наукоорієнтованих організацій, що стримує ефективну конвергенцію знань у комерційні та соціально значущі інновації. В умовах необхідності переходу до моделі інноваційного розвитку країни, де наука, бізнес і суспільство виступають рівноправними партнерами, і актуалізації потреби у формуванні нової парадигми підприємництва, дисертаційне дослідження Крамаренко А. О., присвячене вирішенню науково-прикладної проблеми

формування суспільно-інклюзивної цінності бізнесу на засадах наукоорієнтованого підприємництва, є своєчасним і значущим. Воно відповідає стратегічним завданням держави щодо забезпечення сталого економічного зростання, інтеграції у глобальний інноваційний простір та підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Дисертаційна робота виконана з урахуванням Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року та операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2027 роках (затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2024 р. № 821-р), Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та операційного плану заходів з її реалізації на 2024-2026 роки (затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07 червня 2024 р. № 527-р), Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року (затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 526-р), Стратегії людського розвитку (затверджена Указом Президента України від 02 червня 2021 р. № 225/2021), Стратегії цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року та операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках (затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31 грудня 2024 р. № 1351-р).

Наукові результати і висновки дисертаційного дослідження є складовою науково-дослідних робіт Навчально-наукового інституту «Каразінська школа бізнесу» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, зокрема: «Розробка інструментарію реалізації стратегії смарт-спеціалізації у Харківському регіоні» (номер державної реєстрації: 0117U004967); «Розробка інструментарію реалізації стратегії розумної спеціалізації Харківського регіону» (номер державної реєстрації: 0118U002040); «Чинники та передумови соціально-економічного розвитку України: просторовий, організаційно-адміністративний та ціннісний виміри» (номер державної реєстрації: 0117U004823), «Управління протиріччями інтересів стейкхолдерів у забезпеченні стійкого розвитку територій» (номер державної реєстрації: 0119U002547).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Наукові положення та висновки дисертаційної роботи отримані в результаті застосування загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, зокрема: порівняльний аналіз і графічний метод – для відображення рівня інклюзивного розвитку національної економіки, порівняння методів бізнес-досліджень; систематизація і класифікація – для групування стейкхолдерів інклюзивного бізнесу, впорядкування бар'єрів реалізації потенціалу стійких та

інклюзивних видів підприємницької діяльності і заходів щодо їх нівелювання; історико-діалектичний – для встановлення етапів еволюції моделей підприємництва з урахуванням інтеграції інклюзивності в бізнес-практики; структурно-функціональний – для удосконалення організаційно-структурної моделі освітнього хабу криптопідприємництва; системний підхід – для розроблення парадигми співтворення суспільно-інклюзивної цінності бізнесу, теоретичних засад управління стейкхолдерськими комунікаціями в наукоорієнтованій бізнес-екосистемі, системи підтримки прийняття управлінських рішень у наукоорієнтованому підприємстві, стратегії позиціонування освітнього хабу криптопідприємництва; морфологічний аналіз – для розкриття змісту наукових категорій «суспільно-інклюзивна цінність бізнесу» і «цифровий потенціал модернізації дослідницького процесу»; моделювання – для обґрунтування інклюзивної бізнес-моделі розвитку підприємництва в умовах цифровізації і моделі синхронізації знань у системі «Бізнес-Університет», сценарію реалізації процесу управління інноваційною діяльністю в наукоорієнтованому підприємстві; аналогії та екстраполяції – для розроблення підходу щодо організації дослідницького бізнес-процесу в межах партнерства «Бізнес-Університет», концептуального підходу щодо конструювання децентралізованої освітньо-підприємницької екосистеми, підходу до реалізації ко-креативного фасилітованого стратегування в наукоорієнтованому підприємстві; експертний і розрахунково-аналітичний – для оцінювання зацікавленості підприємців у проведенні бізнес-досліджень і обґрунтування доцільності та визначення формату організації освітнього хабу криптопідприємництва.

Одержані наукові положення та висновки є достовірними, що підтверджується обґрунтованим використанням нормативно-правових актів України та країн Європейського Союзу щодо діяльності бізнес-структур і забезпечення їхнього сталого розвитку; опорою на наукові праці провідних українських і зарубіжних учених у сфері інклюзивного зростання бізнесу та наукоорієнтованого підприємництва, а також використанням даних статистичної звітності українських суб'єктів малого та середнього підприємництва.

Дисертація містить численні ілюстрації та таблиці, що підтверджують обґрунтованість представлених наукових положень, висновків і рекомендацій. Високий рівень аргументованості роботи підтверджується теоретичними і прикладними розробками, які можуть бути використані для розвитку підприємств. Висновки дисертації Крамаренко А. О. є логічним підсумком та узагальненням результатів досліджень, проведених дисертантом. За змістом та рівнем викладення наукових положень дисертацію Крамаренко Анни Олександрівни можна визнати завершеним дослідженням, що містить обґрунтовані і достовірні наукові результати з високою цінністю.

3. Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Представлена дисертаційна робота Крамаренко Анни Олександрівни містить результати, що характеризуються науковою новизною:

1. *Сформовано парадигму співтворення суспільно-інклюзивної цінності бізнесу, яка репрезентує мультиакторну архітектоніку реалізації соціально-центричного наукоорієнтованого підприємництва (с. 124-131).*

Автором досліджено формування концептуально нової парадигми розвитку бізнесу на засадах інклюзивності та створення соціальної цінності. На основі проведеного порівняльного аналізу понять «соціальна відповідальність» та «соціальна цінність», доведено, що остання краще відповідає Цілям сталого розвитку ООН. Розглянуто проблеми інклюзивних соціальних груп (особи з інвалідністю, жінки в кризових ситуаціях, безпритульні) та дев'ять моделей соціального підприємництва для їх залучення. Ґрунтуючись на проведеному аналізі запропоновано парадигму співтворення суспільно-інклюзивної цінності через мультиакторну взаємодію бізнесу, науки, держави та громад. При цьому визначено принципи (прозорість, спільна відповідальність, партисипативність) та інструменти соціального і наукоорієнтованого співтворення цінності.

2. *Обґрунтовано теоретичні засади управління стейкхолдерськими комунікаціями в наукоорієнтованій бізнес-екосистемі (с. 178-181).*

Формування ефективної системи взаємодії зі стейкхолдерами представлено дисертантом як критичний чинник стійкості бізнесу. В роботі розглянуто переваги взаємодії: управління ризиками, об'єднання ресурсів, доступ до аналітичних даних про ринок, формування довіри та соціальний розвиток. Виділено три рівні взаємодії (ситуаційна, систематична, комплексна), а також сформульовано принципи побудови відносин. Визначені етапи залучення стейкхолдерів: від ідентифікації через планування до управління та моніторингу, з відповідними інструментами для кожного етапу. Проаналізовано бар'єри взаємодії та шляхи їх подолання. На основі аналізу запропоновано симбіотичний підхід, заснований на принципах потрійної синергії, двостороннього потоку цінності, спільного творення майбутнього та прозорості даних.

3. *Запропоновано підхід до реалізації ко-креативного фасилітованого стратегування в наукоорієнтованому підприємстві (с. 369-378).*

Автором проаналізовано процес трансформації консалтингу та розвитку експертних мереж у бізнес-середовищі. Розглянуто підходи до сучасного консультування: як професія, послуга, метод, зміна та система. При цьому проаналізовано причини звернення до консультантів і сучасні тенденції розвитку даної сфери: аутсорсинг, цифровізація, нішевий консалтинг, фокус на окупності інвестицій. Детально досліджено експертні мережі як альтернативу

традиційному консалтингу, зокрема ключові послуги (експертні дзвінки, фокус-групи, опитування) та моделі взаємодії. Проведено порівняння традиційної бізнес-моделі консалтингу з експертними мережами за критеріями персоналу, замовлень, якості та ціноутворення. На підставі здійсненого дослідження автором обґрунтовано доцільність впровадження концепції Консалтингу 5.0, що інтегрує штучний інтелект, цифрові технології та ко-креативні практики.

4. Удосконалено інклюзивну модель розвитку підприємництва в умовах цифровізації (с. 201-210).

У роботі представлено соціально-орієнтовану інклюзивну бізнес-модель розвитку підприємництва. Автором проаналізовано виклики сучасного бізнесу: низька довіра, завищені очікування, необхідність врахування інтересів різних стейкхолдерів. При цьому здійснено порівняння традиційного і відносницького підходів до стратегічного управління. Обґрунтовано три напрями стратегічного оновлення: економічний, екологічний, соціальний. Запропоновано концепцію «благодійної корпорації» як основного елемента бізнес-моделі, орієнтованої на створення суспільно-інклюзивної цінності. На основі проведеного аналізу сформовано інклюзивну модель розвитку підприємництва та запропоновано застосування цифрової платформи симбіозу як інструменту координації взаємодії всіх учасників бізнес-екосистеми для створення спільної цінності.

5. Сформовано модель синхронізації знань у системі «Бізнес-Університет» (с. 259-266).

Автором визначено сутність управління знаннями та його роль у сучасних підприємствах. Розглянуто відмінності між знаннями та інформацією, визначено їхні характеристики, джерела конкурентних переваг і способи поширення. У роботі досліджено різні трактування поняття «управління знаннями» та типи знань: неявні, імпліцитні й явні. Наголошено на стратегічному значенні управління знаннями, його безперервності та зв'язку з корпоративними цілями. Виокремлено переваги застосування систем управління знаннями, окреслено їх ключові компоненти та досліджено сильні й слабкі сторони різних моделей управління знаннями. Розроблена автором модель синхронізації знань у системі «Бізнес-Університет» ґрунтується на комплексі адаптивних механізмів синергетичного співтворення знань, зміцненні довіри та соціального капіталу, формуванні сприятливого інноваційного середовища, підтримці холістичного підходу щодо управління знаннями та розвитку адсорбційної здатності

6. Розроблено систему підтримки прийняття управлінських рішень у наукоорієнтованому підприємстві (с. 319-325).

У дисертаційній роботі систематизовано кількісні, якісні та змішані методи прийняття управлінських рішень, а також проаналізовано три стратегії (аналітичну, евристичну й експертну), кожна з яких має власні передумови для застосування, можливості та ризику. Розкрито сутність стилів лідерства

(візіонер, опікун, мотиватор, адаптор, каталізатор) та визначено їх відповідність теоріям і методам прийняття рішень. Підкреслено, що ефективні рішення базуються на проблемно-орієнтованих теоріях, аналітичних стратегіях, чітких критеріях і професіоналізмі. Запропоновано створення блочно-модульної системи підтримки рішень у наукоорієнтованому підприємстві, ключовими компонентами якої визначено управління даними і знаннями, науковий аналіз і моделювання, підтримка комунікацій і стратегування.

7. Удосконалено сценарій реалізації процесу управління інноваційною діяльністю в наукоорієнтованому підприємстві (с. 338-345).

Автором визначено роль малих і середніх підприємств у розвитку економіки ЄС та України, досліджено виклики та можливості для їх зростання в цифрову епоху. До основних чинників успіху масштабування малого бізнесу віднесено цифрові інструменти, людський капітал підприємця та нішеві ринки. При цьому підкреслено, що цифровізація відкриває нові можливості для підтримки ефективності бізнес-досліджень, забезпечення точності та гнучкості управлінських дій на всіх стадіях дослідницького процесу. Зважаючи на взаємозалежність між рівнем застосування цифрових рішень у бізнес-дослідженнях, результативністю наукової діяльності та прибутковістю компаній, обґрунтовано необхідність розроблення сценарію управління інноваційною діяльністю в наукоорієнтованому підприємстві. Сформований сценарій ґрунтується на принципах цифрової трансформації та окреслює етапи й інструменти цифрового управління ключовими стадіями дослідницького циклу.

8. Запропоновано удосконалену організаційно-структурну модель освітнього хабу криптопідприємництва (с. 426-431).

Автором роботи досліджено еволюцію вебтехнологій від Web 1.0 («лише читання») до Web 2.0 («читання і запис») та сучасного Web 3.0, що базується на децентралізації, самоврядуванні й володінні цифровими активами. Наголошено, що Web3 забезпечує користувачам контроль над даними, ідентичністю та фінансовими транзакціями через криптовалюти й NFT, але має високий технічний бар'єр входу. Окремо проаналізовано роль криптовалют як нового класу фінансових активів, їхні переваги й ризики, а також розвиток блокчейн-технологій (1.0 – валюти, 2.0 – контракти, 3.0 – додатки). Підкреслено значення децентралізації, прозорості та безпеки для бізнесу й суспільства. Враховуючи широкі можливості, які відкриває для бізнесу та суспільства використання криптовалют і смарт-контрактів, дисертантом зосереджено увагу на організаційних засадах створення освітнього хабу криптопідприємства. В його основу покладено принципи інклюзивності, цифрової трансформації та гнучкості координації. Організаційно-структурну модель хабу відображено як інтеграцію функціональних модулів підтримки його функціонування, а саме управлінського, освітнього, інноваційно-підприємницького, партнерсько-

комунікаційного, інклюзивного, технологічного та етико-правового.

9. *Розвинуто стратегію позиціонування освітнього хабу криптопідприємництва, що визначає концептуальну основу його інтеграції в сучасне цифрове економічне середовище (с. 446-450).*

Проведене опитування суб'єктів підприємництва дозволило автору зробити висновок щодо їх низького рівня обізнаності про блокчейн, криптовалюти та DeFi, але високу актуальність їх вивчення, особливо для малих підприємств у сфері IT, фінансів і консалтингу. Визначено, що поєднання освітньої, технологічної та маркетингової взаємодії відповідає очікуванням Web3-аудиторії, яка орієнтується на інтерактивні та інноваційні формати комунікації. З'ясовано, що класичні освітні моделі не забезпечують належної залученості цифрової спільноти, тоді як криптомаркетингові інструменти створюють гейміфіковану екосистему з елементами гри, винагороди та соціального впливу. Автором доведено, що використання криптомаркетингових стратегій сприятиме залученню, лояльності та інтеграції хабу в глобальну Web3-інфраструктуру, відкриваючи нові можливості для партнерств, монетизації й стратегічного розвитку. Сформована дисертантом стратегія позиціонування освітнього хабу криптопідприємництва визначає концептуальну основу його інтеграції в цифрове середовище та реалізує синергію традиційних і блокчейн-орієнтованих інструментів.

10. *Розвинуто інтегровану матрицю класифікації стейкхолдерів інклюзивного бізнесу (с. 158-166).*

Автором визначено роль стейкхолдерів у сучасній бізнес-екосистемі та взаємодії компаній із ними. Розглянуто теорію зацікавлених сторін, яка допомагає враховувати інтереси різних груп (власників, персоналу, клієнтів, партнерів, держави та громади), окреслено її переваги (зміцнення репутації, уникнення конфліктів, підтримка проектів) і недоліки (складність визначення пріоритетів, ризик несправедливості). Розкрито відмінності між агентською та стейкхолдерською теоріями, систематизовано класифікації стейкхолдерів за статусом, впливом, активністю й мотивацією. Виявлено, що рівні взаємодії (локальний, систематичний і стратегічний) визначають глибину співпраці та вплив на конкурентоспроможність бізнесу. Зважаючи на необхідність переходу до системного управління створенням цінності, що охоплює три основні виміри (соціальний, екологічний та економічний), запропоновано використання такого ефективного інструменту ідентифікації, аналізу та управління взаємодією із зацікавленими сторонами як інтегрована матриця класифікації стейкхолдерів. Відповідно авторська розробка дозволяє систематизувати таких осіб на основі подвійного критерію: ступінь інтеграції в бізнес-процеси та сфера інтересу.

11. *Запропоновано підхід до організації дослідницького бізнес-процесу в межах партнерства «Бізнес-Університет» (с. 281-289).*

У межах дослідження автором проаналізовано роль інновацій та

бізнес-досліджень у розвитку підприємств. Автором підкреслено, що інновації забезпечують конкурентні переваги, оптимізацію процесів та створення додаткової цінності, але при цьому зумовлюють і фінансові, управлінські та маркетингові ризики, які потребують аналізу й корекції стратегій. Надано визначення бізнес-дослідження та окреслено його етапи (підготовка, збір даних, аналіз, інтерпретація та звіт). Систематизовано кількісні (опитування, кореляційні, експериментальні) та якісні методи (інтерв'ю, фокус-групи, кейси, SWOT-аналіз) бізнес-дослідження. Доведено доцільність застосування нового підходу до організації дослідницького бізнес-процесу, який відрізняється від традиційних моделей інтеграцією інструментів ощадливого виробництва, стратегічної рефлексії, інноваційного лідерства та адаптивного прийняття рішень. Автором зазначено, що синергія цих компонентів забезпечить створення гнучкої та ціннісно-орієнтованої моделі взаємодії, здатної швидко реагувати на зовнішні виклики. Запропонований підхід сприятиме трансформації наукових ідей у прикладні рішення з високою комерційною та суспільною значущістю, формуючи основу для сталого розвитку інноваційної екосистеми.

12. Доповнено теоретичні положення розвитку дослідницького процесу, які включають визначення цифрового потенціалу його модернізації (с. 290-294).

Дисертантом досліджено підходи щодо розкриття сутності цифрового потенціалу (ресурсний, системний, функціональний, інноваційний, компетентнісний) і з'ясовано його роль у підвищенні ефективності наукоорієнтованого підприємництва. Запропоновано визначати цифровий потенціал модернізації дослідницької діяльності як інтегральну характеристику готовності наукового середовища до впровадження сучасних технологій, що охоплює наявні та перспективні цифрові інструменти, які забезпечують трансформацію двох ключових складових: концептуальної (методологія, структура пошуку, формування й перевірка гіпотез, адаптація моделей) та організаційної (управління дослідженнями, фінансування, логістика, інфраструктура, цифрове адміністрування).

13. Розвинуто концептуальний підхід до конструювання децентралізованої освітньо-підприємницької екосистеми (с. 402-404).

Здійснено аналіз децентралізованих автономних організацій як нової форми цифрового управління, що базується на блокчейні, прозорості та колективному ухваленні рішень. Автором наголошено, що такі структури функціонують без ієрархії, використовуючи смарт-контракти для автоматизації процесів та виключення маніпуляцій і забезпечуючи інклюзивність, наукоорієнтованість та залучення різних стейкхолдерів. Розглянуто моделі членства (токени, пайова участь, репутація), етапи запуску та класифікацію видів децентралізованих автономних організацій за способами управління, напрямками діяльності й моделями винагороди. Зважаючи на переваги

децентралізованих автономних організацій запропоновано концептуальний підхід до створення освітньо-підприємницької екосистеми, орієнтованої на формування суспільно-інклюзивної бізнес-цінності та реалізацію принципів інтелектуальної автономії учасників. Визначено управлінську, освітню й маркетингову складові її функціонування та окреслено інструменти підтримки динамічної комунікаційної взаємодії між суб'єктами екосистеми.

За змістом і рівнем викладення наукових положень дисертація Крамаренко Анни Олександрівни являє собою завершене дослідження, що містить значущі та належно обґрунтовані результати.

4. Практичне значення отриманих результатів дослідження

Розроблені в дисертації теоретичні висновки, методичні положення і практичні рекомендації можуть бути використані в процесі обґрунтування стратегії розвитку наукоорієнтованого підприємства і дадуть змогу сформувати ефективний інструментарій нарощення суспільно-інклюзивної цінності бізнесу.

Результати дисертаційного дослідження отримали практичне застосування. Окремі положення наукової новизни дисертаційної роботи вивчили і використали такі суб'єкти підприємництва: ФОП Єр'оміна М. О. (довідка про впровадження № 1 від 06.05.2025 р.); ФОП Бабенко Д. І. (довідка про впровадження № 1/25 від 10.05.2025 р.); ФОП Рак А. В. (довідка про впровадження № 1 від 15.04.2025 р.); ФОП Бакутяк О. В. (довідка про впровадження № 1 від 15.04.2025 р.); ФОП Йолкін В. А. (довідка про впровадження № 1 від 16.04.2025 р.); ТОВ «Quanta System» (довідка про впровадження № 1/25 від 21.04.2025 р.); ТОВ «Науково-виробнича компанія «ХАРКІВТРАНС» (довідка про впровадження № 348 від 06.05.2025 р.); Благодійна організація «Благодійний фонд «Талан.ЮА» (довідка про впровадження № 112 від 24.04.2025 р.).

Теоретичні та практичні розробки, запропоновані в дисертації, були використані для формування Стратегії розвитку Навчально-наукового інституту «Каразінська школа бізнесу» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна і застосовані в навчальному процесі під час викладання дисциплін «Менеджмент організацій», «Ціноутворення» та «Регіональна економіка» для здобувачів другого (магістерського) і третього (освітньо-наукового) рівнів вищої освіти за спеціальностями 073 «Менеджмент» і 076 «Підприємництво та торгівля», що підтверджено довідкою № 4501-33/25.093 від 15 вересня 2025 р.

5. Оцінка повноти викладення дослідження в опублікованих роботах

Основні положення і висновки дисертаційної роботи викладено в

36 наукових працях, серед яких 2 розділи в колективних монографіях; 21 стаття у наукових фахових виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних, 3 статті в наукових періодичних виданнях інших держав, у тому числі 4 в наукових виданнях, внесених до міжнародної наукометричної бази даних Scopus; 10 тез доповідей на науково-практичних конференціях. Загальний обсяг наукових праць складає 28,7 ум.-друк. арк., із яких особисто здобувачеві належить 21,2 ум.-друк. арк. Реферат розкриває основні положення дисертаційної роботи і відповідає її змісту та структурі. Текст реферату не містить положень, які не знайшли відображення у дисертації.

6. Структура та зміст дисертаційної роботи

Дисертація Крамаренко Анни Олександрівни складається зі вступу, п'яти розділів, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 520 сторінок, у т. ч. основний текст займає 424 сторінки. Матеріали дисертації проілюстровано 61 рисунком, 41 таблицею та містять 4 додатки. Список використаних джерел налічує 383 найменування.

Логіка викладу повністю відповідає визначеній меті та завданням дослідження. Наукові положення викладено чітко і логічно. Висновки та рекомендації обґрунтовані результатами авторських досліджень. Текст дисертації написаний ясно та грамотно, науковим стилем мовлення. Оформлення дисертації та реферату відповідає чинним нормативним вимогам.

7. Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності

На підставі всебічного аналізу положень дисертаційної роботи та наукових публікацій, що висвітлюють результати дослідження, зроблено висновок про відсутність ознак порушення академічної доброчесності, зокрема академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації. У роботі використання ідей, наукових результатів і текстів інших авторів супроводжуються належними посиланнями на відповідні джерела, тому дисертацію Крамаренко Анни Олександрівни можна вважати самостійною оригінальною працею, що не містить порушень академічної доброчесності.

8. Дискусійні положення та зауваження до роботи

Засвідчуючи високий рівень теоретичних та прикладних досліджень, представлених в дисертаційній роботі, необхідно звернути увагу на певні недоліки та дискусійні питання. Основні з них полягають у такому:

1. Поняття «стійке зростання», представлене у дисертаційній роботі, потребує уточнення та більш системного розкриття у взаємозв'язку з глобальними екологічними викликами. Поточне висвітлення частково враховує

екологічну складову, що обмежує комплексність концепції стійкого розвитку.

2. У роботі здійснено порівняльний аналіз концепцій «соціальна відповідальність» та «соціальна цінність», проте недостатньо висвітлено еволюцію переходу від корпоративної соціальної відповідальності до формування суспільно-інклюзивної цінності. Доцільним є доповнення дослідження аналізом ключових етапів і чинників цього процесу.

3. Позитивно характеризує дисертацію окреслення пріоритетності та інструментів комунікації із стейкхолдерами залежно від рівня їх впливу та зацікавленості. Разом з цим потребує більш ґрунтовного розкриття питання методичного забезпечення кількісного та якісного оцінювання впливу різних груп стейкхолдерів на генерування суспільно-інклюзивної цінності. Доцільним було б виокремити відповідні індикатори та критерії, що дозволили б здійснити системну оцінку їхнього внеску у формування інклюзивної бізнес-екосистеми.

4. Потребує більш ґрунтовного висвітлення питання впливу внутрішніх та зовнішніх детермінант на процес прийняття управлінських рішень, адже робота зосереджена переважно на класифікації рішень та управлінських навичках.

5. Зважаючи на те, що консалтинг розглядається як інструмент адаптації бізнесу до умов турбулентності (с. 345-377), автору доцільно було б доповнити напрацювання більш ґрунтовним аналізом взаємозв'язку між динамічними трансформаціями бізнес-середовища та роллю консалтингових послуг. Такий підхід дозволив би комплексніше оцінити потенціал консалтингу як механізму забезпечення стійкості та конкурентоспроможності підприємств.

6. Викликає наукову зацікавленість парадигма співтворення суспільно-інклюзивної цінності бізнесу, подана на рис. 1.10 (с. 126). Разом з цим слід зазначати, що дисертанту доцільно було б охарактеризувати детальніше інструменти соціального співтворення цінності бізнесу.

7. Проведений у п'ятому розділі дисертантом аналіз різних моделей членства в децентралізованих автономних організаціях та їх впливу на інклюзивність заслуговує на увагу з огляду на наукову новизну та практичну значущість. Разом з тим питання ролі та інтересів різних стейкхолдерів у процесі створення та функціонування децентралізованих автономних організацій потребує більш ґрунтовного розкриття, зокрема щодо механізмів їхньої взаємодії та узгодження інтересів у межах інклюзивної екосистеми.

8. З урахуванням значущості соціальних та поведінкових чинників, що стримують поширення криптомаркетингових технологій у підприємницькому середовищі, слід було б доповнити матеріали більш ґрунтовним аналізом бар'єрів для впровадження даних технологій.

Зазначені зауваження не знижують високого наукового рівня дисертаційної роботи Крамаренко Анни Олександрівни.

9. Загальний висновок до дисертаційної роботи та відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертаційне дослідження Крамаренко Анни Олександрівни «Формування суспільно-інклюзивної цінності бізнесу на засадах наукоорієнтованого підприємництва» являє собою завершену та самостійну наукову роботу, яка виконана на актуальну тему. Робота відзначається високим рівнем теоретичної і методологічної опрацьованості, містить низку положень, що характеризуються науковою новизною. Результати дослідження дають підстави оцінювати роботу Крамаренко А. О. як вагомий внесок у вирішення важливої науково-прикладної проблеми, пов'язаної із розробленням та обґрунтуванням теоретико-методологічних положень і практичних рекомендацій щодо формування суспільно-інклюзивної цінності бізнесу на засадах наукоорієнтованого підприємництва. Результати, отримані автором у процесі дослідження, є достовірними, а висновки та пропозиції – обґрунтованими, що підкреслює прикладну спрямованість та теоретичну цінність.

У цілому дисертація на тему «Формування суспільно-інклюзивної цінності бізнесу на засадах наукоорієнтованого підприємництва» відповідає вимогам «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук» (затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197), а тому її автор, Крамаренко Анна Олександрівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Опонент:

професор кафедри маркетингу і логістики Національного університету «Львівська політехніка», доктор економічних наук, професор

Ольга МНИХ

Підпис Мних О.Б. підтверджую:

Вчений секретар

Національного університету «Львівська політехніка»

Роман БРИЛИНСЬКИЙ

Відомо отримано спеціалізованою вченою радою № 64.820.05
18 січня 2026 р.
Учений секретар
Чорнобровка І.В.